

Provinciale milieudag "Klaar voor een nieuw klimaat" - nota's workshops namiddag

1. Het klimaatportaal: kompas voor een klimaatbestendig en weerbaar Vlaanderen - Johan Brouwers, Ingenieur milieurapportering, Vlaamse Milieumaatschappij (VMM)

Vraag : VMM heeft ook data over lucht- en waterkwaliteit. Het zou interessant zijn mochten die ook op het portaal kunnen toegevoegd worden. Is dat mogelijk ?

Antwoord : In principe wel, dat zou inderdaad een meerwaarde zijn. We bekijken dat.

Vraag : Kunnen op het portaal ook maatregelen toegevoegd worden, die de klimaatparameters positief kunnen beïnvloeden ? Bv a.d.h.v. projectfiches met ook vermelding van partners, budget enz.?

Antwoord: We zijn van plan om maatregelen toe te voegen, maar die zullen niet in detail worden uitgewerkt. Daarvoor verwijzen we naar het burgemeesterconvenant.

Vraag : Is bij de hittekaarten een onderscheid mogelijk tussen droge hitte (nadeliger voor de landbouw) en vochtige hitte (nadeliger voor gezondheid) ?

Antwoord: Zou interessant zijn, maar het is momenteel niet mogelijk om dat te modelleren.

Vraag : Ik vind geen gegevens terug over wijziging van windsterkte en windrichting op het portaal ?

Antwoord: In ons land zijn daar weinig veranderingen in te merken en te verwachten, buiten een 10% toename in de wintermaanden.

Vraag : Gaat het klimaatportaal gebruikt worden bij het vergunningenbeleid, bv. belangrijk bij grondwaterwinningen ?

Antwoord: Klopt, dat denkproces is ook lopende, maar er zijn nog heel wat hindernissen te overbruggen.

Vraag : Het zou handig zijn dat er een prioritering komt per gemeente, zodat men weet wat het meest prangende probleem is dat moet aangepakt worden?

Antwoord: Dat kan eventueel bekeken worden, zou inderdaad nuttig zijn.

Vraag : Het zou interessant zijn mocht je als gemeente een potentiële adaptatiemaatregel kunnen aftoetsen met de kaarten op het portaal. Als je een maatregel selecteert op een bepaalde plaats, dat je dan direct ziet welk risico er vermindert. Naargelang het te verwachten effect kan je dan nog bijsturen. Is dat mogelijk ?

Antwoord : Dat valt in principe wel te berekenen en dat zouden we kunnen aanbieden. Maar dit effect weergeven op kaart dat is een ander paar mouwen. We gaan wel kunnen aanbieden welke maatregelen het meest geschikt zijn om bepaalde effecten te kunnen milderen.

2. De hittekwaetsbaarheidkaart als ondersteunend instrument bij de opmaak van een lokaal gezondheidsplan Warme Dagen - Liesbeth Van Peer, medisch milieukundige Logo Mechelen vzw

Aan de hand van de kaart kan bepaald worden op welke prioriteiten en doelgroepen er wordt ingezet. De lokale context is belangrijk (vb. Beschikbaarheid groen: grote private tuinen vs. druk bezocht publiek groen)

Mogelijke maatregelen:

	ALGEMENE BEVOLKING	KWETSBARE GROEPEN
EDUCATIE EN SENSIBILISATIE	<p>Communicatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maatschappelijk werkers • Thuisverpleging • Energiemeesters <p>Gemeentelijke infobladen/website</p> <p>Oproep om bij burens en familie te controleren dat alles oké is</p> <p>Meegeven waarom bepaalde maatregelen worden opgelegd (bv. wadi)</p>	<p>Vraag om meer drankpauzes in te lassen (scholen/RVT)</p> <p>OCMW, SHM: renoveren woningen Subsidie van 90% voor audit</p> <p>Buurtwerking</p>
OMGEVINGS-INTERVENTIES	<ul style="list-style-type: none"> ▫ Openstellen koele plaatsen (CC, bibliotheek, ...) ▫ Bomen planten op parkings van kwetsbare gebouwen/speelpleinen ▫ Meer groen ▫ Minder verharding 	<ul style="list-style-type: none"> • Bomen planten op parkings van kwetsbare gebouwen/speelpleinen • Buurtgroen inrichten • Ontharden/vergroenen spelterreinen, speelplaatsen, RVT
AFSPRAKEN EN REGELGEVING	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwaarden voor architecten opleggen voor nieuwbouw (wadi, groen, groendak ...) • Voorwaarden op voorhand bespreken bij grotere projecten • Handhaving 	<p>OCMW verplichten om (veel) groen te voorzien in hun sociale woningen/ wijken</p>

Het is belangrijk om:

- Voldoende af te stemmen met andere beleidsdomeinen en –diensten (gezondheid, ruimte, etc.)
- De communicatie aan te passen aan de doelgroep vb. iconen Warme Dagen

3. Ervaringsuitwisseling “Hoe zet je een hemelwaterplan in voor klimaatadaptatie?”

Algemeen:

- Waar ga je als gemeente met je hemelwater naartoe?
- Voor afvalwater heeft iedereen zoneringsplannen, maar voor hemelwater nog veel gemeenten niet.
- Wat na het opstellen van hemelwaterplan: Waar belanden deze plannen? Welke struikelblokken zijn er om met deze plannen aan de slag te gaan? Op wie zijn bureau blijven deze plannen liggen, ... ?

Ervaringsdeskundigen aan het woord:

Gemeente Brasschaat:

- Rioleringsplannen van vroeger: volledig opvangen van waterlopen
- Nadien ontkoppeling regenwater & afvalwater in de straat
- Limieten werden opgelegd voor het ‘lozen’ van hemelwater in waterlopen (van tweede categorie bv.): nood aan buffering van water hoger gelegen (bovenstrooms)
- Maximale buffering onder en bovengronds voor minder wateroverlast
- De rioolbeheerder van de gemeente (Pidpa) stond in voor de opmaak van het hemelwaterplan
- Werken werden gekoppeld aan realisaties van groenblauwe netwerken
- Budgettaire investeringwerken opgenomen ten laste van Pidpa + projecten met Aquafin

Gemeente Kontich:

- Eerst en vooral: belang van goede grachteninventaris bij opstart van hemelwaterplan!
- Naar waar stroomt het water, na hemelwaterplan aanduiding van grachten van algemeen belang
- Via terreinbezoeken werden alle grachten in kaart gebracht (desktop, GIS-analyse bevatte wel wat fouten met de realiteit op terrein!): gemeente zette jobstudent in voor inventaris op terrein (spaart geld uit, i.p.v. studie bureau)
- Acties in hemelwaterplannen omvormen door acties op terrein: door projecten in te dienen (subsidies) bv. onthardingssubsidies
- + Visies in hemelwaterplannen komen terug in vergunningsdossiers, document geeft leidraad voor het beoordelen van nieuwe ontwikkelingen = belangrijk beleidsondersteunend document

FLUVIUS:

- Zijn eerst experimenteel gestart met verschillende gemeenten samen
- Alle gemeenten constructief laten samenwerken (lukte niet overal!)

- Rol als facilitator om mensen bij elkaar te brengen
- Werken met bovenstroomse oplossingen! (het water in infiltratiegebieden vasthouden en infiltreren)

PIDPA:

- Er is veel kaartmateriaal beschikbaar
- Met gebiedsingenieur op terrein om foutjes uit kaart te halen + werken met studiebureau (IMDC) voor visievorming
- Delen gemeentes op in zones voor overzicht en detailleringsniveau
 - Belangrijk voor: Welke zones zijn belangrijk om eerst op in te zetten? Wat zijn de pijnpunten van een gemeente? Waar afstroomse en bovenstroomse zones?

Vragen uit publiek:

- Wat is de eerste stap? Het invullen van de watertoets is een kunst geworden voor architecten (veel gevoefel?). Er wordt mee gespeeld tot het klopt.
- Hoe water vasthouden?
 - Antwoord DIW: opwaarts gaan kijken: water vasthouden. Drainage, stuwtjes plaatsen, vasthouden in landbouwgebieden. Het is een 'en en en'-verhaal: zowel handhaving moet er zijn, als inzet van buffering op alle gebieden (zowel bij private personen als openbaar domein als landbouw). Bij elke vergunningsaanvraag opportuniteiten bekijken of voorwaarden opleggen
- Probleem van handhaving: er wordt weinig gecontroleerd
 - Naast handhaving blijft ook sensibilisatie belangrijk en zeker nodig
 - Veldwetboek: regelgeving omtrent grachten
 - In Brasschaat hebben ze 5 (?) handhavingsambtenaren (niet politiek populair, wel nodig)
- Grachten worden toegelegd, want wie bovenstrooms een gracht toelegt heeft vaak het probleem niet (pas afstrooms vormt het een probleem). Eigenbelang bij particulier staat vaak voorop.

Oplossingen:

 - Aangelanden betrekken bij onderhoud van grachten
 - Of als gemeente onderhoud van grachten overnemen. Wetgeving gaat veranderen voor onderhoud van grachten door gemeente:
 - Vroeger enkel 3 meter zone, binnenkort moet er ook zone van 5 meter vrijgehouden worden voor doorgang met kraan
 - Maaisel moest afgevoerd worden door gemeente, binnenkort mag dit ter plaatse blijven (bespaart veel)
 - Eigenaars staan positief tegenover de overname van onderhoud door gemeente
 - Brasschaat heeft nog een 5-koppige grachtenploeg
- Hoe omgaan met droogte?
 - Voorbeeldproject in Laakdal: water capteren en infiltreren
- Welke aanpak is de beste?

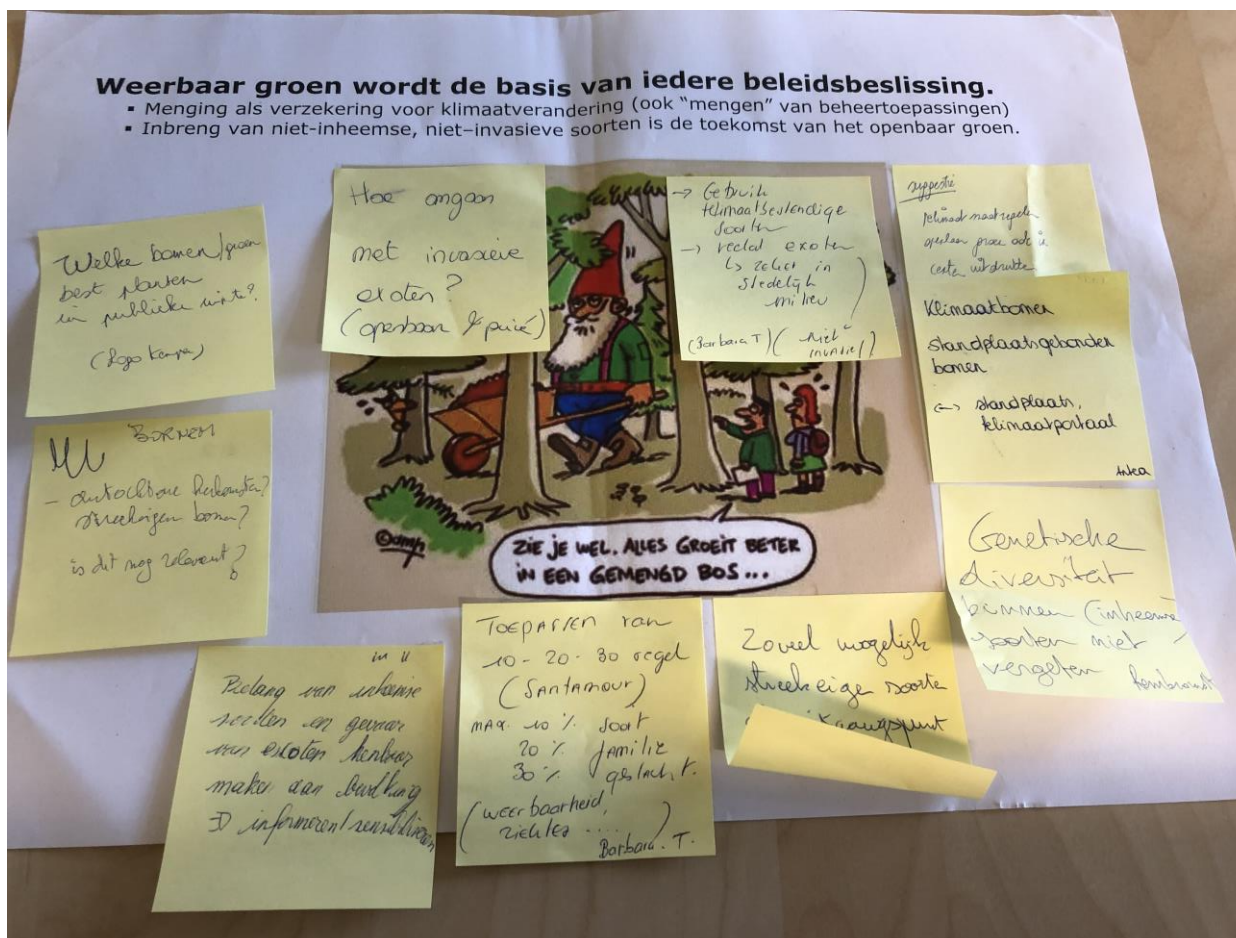
- Eerste belangrijke inventaris is de grachteninventaris + waterlopen + reliëf + foto's van waarnemingen op terrein (bewijs van grachten)
 - Ga kijken bij andere gemeentes die voorafgingen. Bv. Lier: project Water-Land-Schap: droogteprojecten combineren met hemelwater. Er zal in beeld gebracht worden wie van de landbouwsector water nodig heeft, hoeveel en waar die zou kunnen capteren (alternatieve waterbronnen)
 - Handige tools: UA (Jan Staes): opmaak van verschillende kaarten en lagen. Kaarten ook beschikbaar voor gemeenten (op aanvraag?). Jan laat enkele kaarten zien van waterinfiltratiegebieden, waterretentiegebieden en gebieden waar grondwater weer naar de oppervlakte komt
 - Voorbeeld van Jan Staes: project [Prowater](#) (Interreg project): [presentaties workshop Mechelen](#) 14/06
 - Samenwerken met Pidpa: oproep om hemelwaterplannen breder open te trekken
 - Fijnmazig grachtenstelsel in kaart brengen + hoe deze in praktijk behouden en uitbreiden
- Nu worden de meerjarenplannen voltooid (bijna rond bij alle gemeenten) voor komende jaren. Budgetten worden bepaald en vastgelegd. Hoeveel budget moeten wij voorzien voor de opmaak van zo'n hemelwaterplan?
- Antwoorden: valt te zien of je studiebureau aanschrijft of niet (studiebureau is wel wat duurder). Sommige rioolbeheerders maken dit ook op.
 - Stad Mechelen heeft voorbeeldbestek: zijn recent aan de slag gegaan met SWECO
 - Werken en plannen kunnen binnen budgetten van pidpa en Aquafin geïntegreerd worden
 - Stuur jobstudenten op terrein voor inventarisatie
 - Bovendien: zo integraal mogelijk bekijken: alle diensten laten samenwerken (zoals in de voormiddag gezegd is geweest).
- Ook private grachten meenemen in hemelwaterplannen?
- Zeker! Alle grachten zijn belangrijk in je fijnmazig netwerk
- Gemeente wil wel inzetten op niet verharderen, maar het niet ontwikkelen van bepaalde sites of bouwgronden kost een gemeente ook wel geld (verlies).
- Geen duidelijk antwoord, ook moeilijk vraagstuk
 - Hopelijk lost het beleidsplan ruimte (Vlaanderen, Provincie Antwerpen) dit snel op?
- Hoe kan er meer ondersteuning zijn vanuit de provincie? Hoe kaartmateriaal beschikbaar? Hoe en wie voor vragen? Hoe worden de kaarten van UA opgemaakt of verdeeld voor de gemeenten?
- Dit moet per gemeente apart bekeken worden
- Contact Prowater: Inge.VERMEULEN@provincieantwerpen.be

4. Ervaringsuitwisseling "Hoe kies je voor klimaatbestendig groen?"

Begeleiding door Kevin Grieten (Regionaal Landschap De Voorkepen) & Karolien Devriendt (Bosgroep Antwerpen Noord)

Stelling: "Weerbaar groen als basis voor beleidsbeslissing"

Inbrengen niet-inheemse, niet-invasieve soorten als toekomst voor openbaar groen: durven kiezen voor exoten met klimaatverandering in het achterhoofd. Kiezen voor bv zuiderse soorten zoals steeneik (Spanje, Portugal) die beter tegen droogte kunnen en waarschijnlijk op termijn toch naar hier komen.

Tips:

- Durf te experimenteren (bv verschillende soorten in één straat of dreef) en hou rekening met diversiteit bij aanleg/hervorming woonwijken. Menging als verzekering voor klimaatverandering (ook beheer): in het verleden werd te veel ingezet op 1 soort i.p.v. combinatie van soorten. Nadeel: ziekten, plagen, sommige soorten kunnen niet goed tegen droogte.
- Vertrek van je eindbeeld (waar wil je naartoe?) en je standplaats.
- Hou rekening met concurrentie tussen verschillende soorten
- Vermijd om gras te voorzien onder een boom. Er zijn andere bodembedekkers die minder in concurrentie treden voor hemelwater tijdens het droog seizoen.

Vragen vanuit publiek:

Vraag : Is het nuttig/nodig een bomenbeheerplan op te maken?

Antwoord: Kan inderdaad zeer interessant zijn. Brasschaat heeft dat recent een natuurbeheerplan voor laan- en dreefbomen uitgewerkt. Ze verwezen ook naar de SDG's en aandacht voor biodiversiteit bv bijen, vleermuizen. Dit kan zelfs heel beknopt zijn met de belangrijkste principes, zoals spreiding inheemse soorten, beschermingsmaatregelen, nectarbomen, markante bomen, toekomstbomen,... Er zijn mogelijkheden om dat via de procedure van het Natuurbeheerplan van ANB te doen, best informeren.

Vraag : Hoe moeten we omgaan met exoten ? Is het nodig ze volledig te bestrijden of net niet ?

Antwoord: Vroeger sprak men over bestrijding, nu meer over beheersing. Veel beter is het om onze inheemse soorten weerbaarder te maken en de situatie zo te veranderen dat de exoot minder kan uitbreiden. Bij Amerikaanse vogelkers is dit bijvoorbeeld mogelijk door de soort meer in de schaduw te zetten en inheemse soorten bij te planten in de onderetage. Daar kan hij moeilijk tegen.

Vraag : We moeten een diversiteit aan bomen verkrijgen om de weerbaarheid te verhogen. Zelfs bijmengen van uitheemse, maar droogteresistente soorten als steeneik. Maar geldt dat ook voor laanbomen ?

Antwoord: Ja dat kan ook. Per straat afwisselen, maar zelfs binnen 1 straat kan je bomen alternerend aanplanten. Je moet dan natuurlijk wel rekening houden met de plaats die de bomen nodig hebben, (trage en snelle groeiers, grote en kleine), zodat ze niet in concurrentie treden. DMN vult aan dat je best om veerkracht te verhogen de 10-20-30-regel toepast i.v.m. onderlinge verhoudingen (families, geslacht,...).

Vraag : Is het nog nuttig om invasieve soorten in kaart te brengen ?

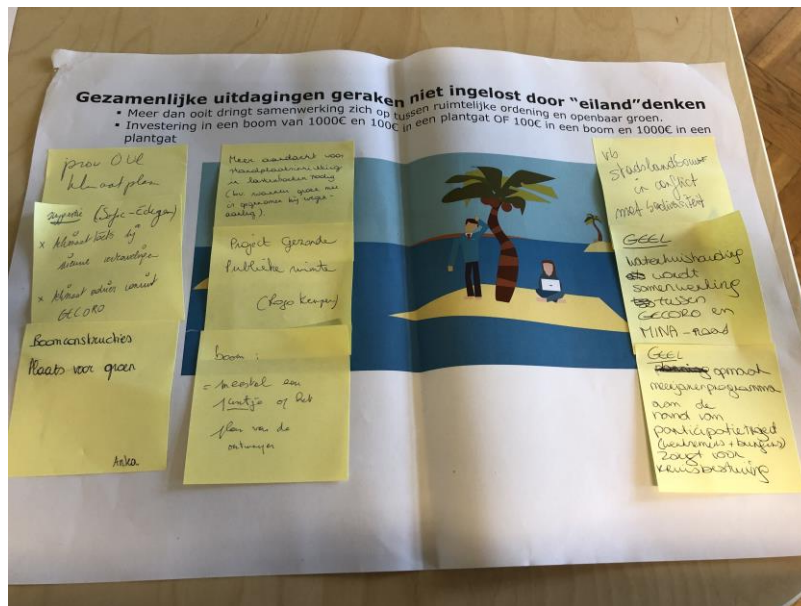
Antwoord: Soms wel, soms niet. Dat is geen algemene regel. Best vraag je advies op maat aan DMN (of via de regiowerking).

Een milieuambtenaar vulde aan dat dat bij Japanse duizendknoop wel erg nuttig kan zijn. Als er gemaaid wordt over een haard met Japanse duizendknoop dan is het risico namelijk erg groot dat de soort verspreid wordt door resten aan de maaimachine...

Vraag: Hoe omgaan met Japanse duizendknoop op privéterrein?

Antwoord: Op Ecopedia staat een [beslissingsboom](#) om de juiste beheermethode te kiezen. Hou ook zeker goed de locatie bij waar welke invasieve exoten groeien. Sensibilisatie bij gemeenten & groendiensten is nodig, dikwijls worden dezelfde soorten steeds opnieuw gebruikt en ook invasieve exoten bv. krentenboompje. Het is raadzaam om de lijsten van invasieve soorten regelmatig te bekijken (samen met de groendienst!)

Stelling: Gezamenlijke uitdagingen geraken niet ingelost door "eiland"-denken

Tips:

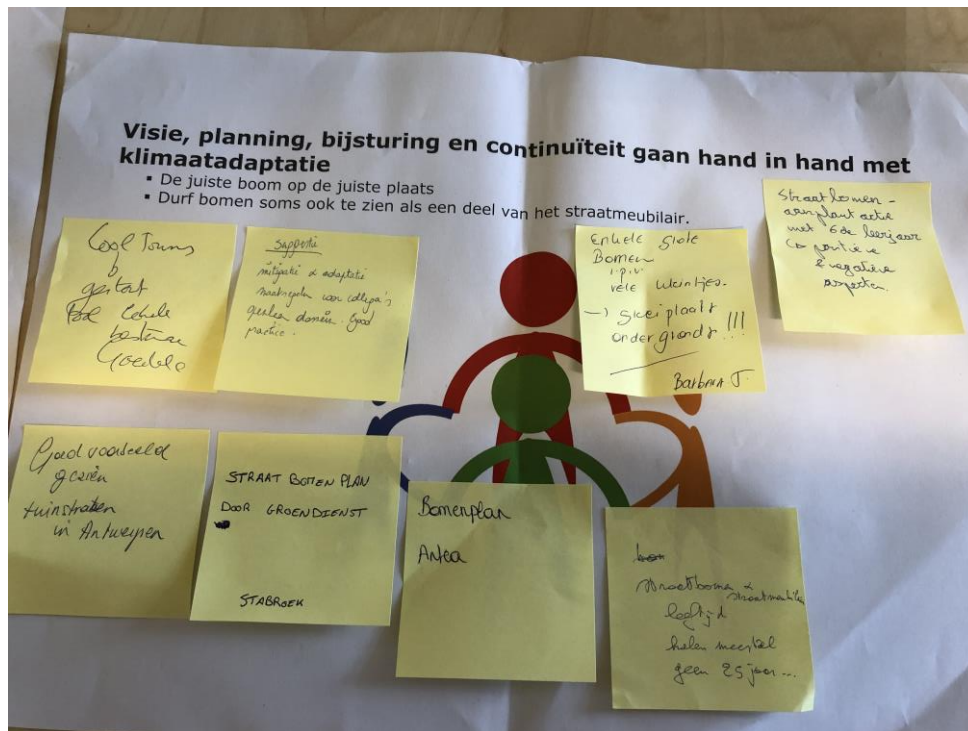
- Hou niet enkel rekening met de boom die je aankoopt, maar ook met het plantgat en de situatie onder de grond. Voorbeeld: boombunkers als reservoir voor hemelwater en het zorgt tegelijk voor waterbuffering in de winter, als het voorkomen van droogte voor de boom in de zomer. Mechelen heeft daar ervaring mee.
- "Less is more": soms is het een betere keuze voor enkele bomen die oud kunnen worden en verschillende ecosysteemdiensten kunnen leveren i.p.v. verschillende kleine boompjes.
- Dikwijls veel onwetendheid bij burgers over hoe bomen onderhouden moeten worden. Burgers kunnen hiervoor advies krijgen bij regionale landschappen & bosgroepen. Voorbeeld wijk Schoten: raamcontract boomverzorging i.p.v. kapvergunning voor verouderde bomen (kosten door raamcontract lager, gemeente kan doorverwijzen, eigenaars worden verder geholpen, een meer uitvoeringen van snoeien, dood hout eruit, en minder vragen tot vellen; meeste van de bomen kunnen nog 10 à 15 jaar blijven staan).
- Woonbossen (bossen met nog veel recreatiewoningen, vb. Essen): eigenaars woningen worden aangespoord om mee te werken aan biodiversiteit en bosranden aan te planten. Het bosrandenpakket (boompakket met inheemse soorten) werd bij de inwoners aangeboden door de bosgroep.
- Horizontale aanpak is cruciaal, samenwerking tussen diensten onderling

Vragen:

Meer aandacht voor standplaatsinrichting in lastenboeken nodig?

Antwoord: Vrij veel technische voorwaarden opgenomen in lastenboek. Goed opvolgen is belangrijk, regelmatig gaan kijken tijdens werken.

Stelling: "Visie, planning, bijsturing en continuïteit gaan hand in hand met klimaatadaptatie"

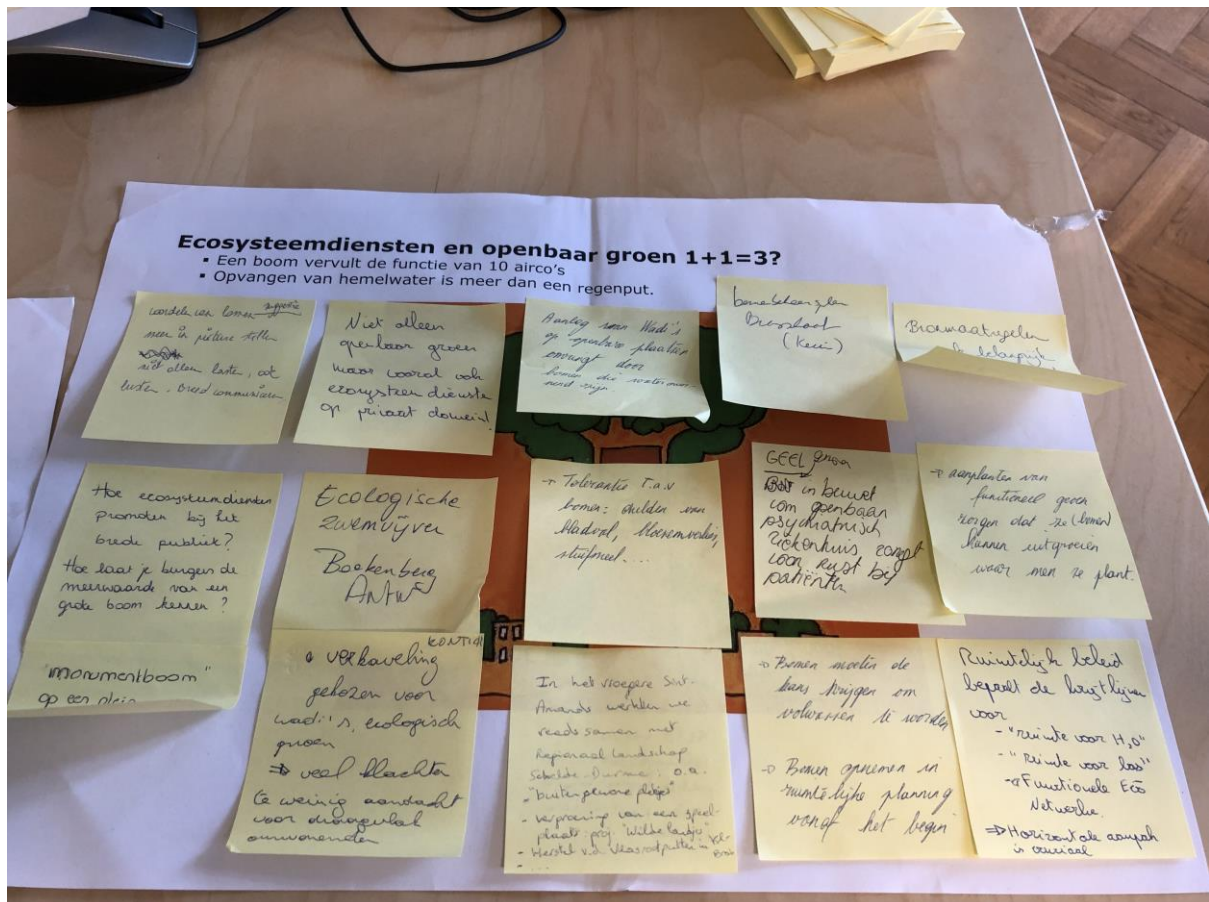

Bomen als straatmeubilair

Tips:

- Vredesboom/erfgoedboom Lint: monumentboom op plein, oorlogsherdenkingsboom die de kans krijgt om uit te groeien
- Kiezen voor geboortebos / speelbos / groepsaanplanting met scholen of jeugdbeweging om meer draagvlak te creëren (en dit zo sneller gedaan te krijgen)
- Een bestaand, goedgekeurd boom- of bermbeheerplan zorgen ervoor dat je bij andere werkzaamheden reeds een visie hebt waar rekening met gehouden wordt.

Ecosysteemdiensten en openbaar groen: 1+1 = 3

Tips:

- Het gaat niet enkel om de grootte van een boom of het esthetische maar kijk ook naar andere ecosysteemdiensten (een boom zorgt voor schaduw, vangt CO2 en fijn stof op ...)
- Zie ook [soortentabel ecosysteemdiensten bomen Universiteit Wageningen](https://ias.biodiversity.be/harmoniaplus). Opelet, in deze tabel staan ook invasieve exoten vermeld zoals *Amelanchier lamarckii*, *Quercus rubra*, *Robinia pseudoacacia*, *Acer negundo*, *Elaeagnus angustifolia*, *Fraxinus pennsylvanica*. Aanplanting van deze soorten is te vermijden. Meer info over invasieve soorten:
 - o <https://ias.biodiversity.be/harmoniaplus>
 - o <http://www.alterias.be/nl/liijst-van-invasieve-en-alternatieve-planten/invasieve-planten>
- Kijk eens naar beschikbare ruimte voor bomen en groen op de pleinen in je stad/gemeente
- WADI: case Kontich: klachten door burens -> betrek je bestuur, burgers en groendienst bij de beslissing en informeer goed (soms is het een tip om een rand te maaien en burgers zo het gevoel te geven dat er wel een beheer is, het inplanten van bol en knolgewassen in stedelijke omgeving kan ook een meerwaarde zijn omdat de meeste inwoners weten dat bol en knolgewassen moeten afsterven).
- Link openbaar groen & mobiliteit: meer openbaar vervoer en deelmobiliteit = meer ruimte voor groen

Vragen? Twijfel? Gebruik als gemeente de expertise bij provincie Antwerpen (via regiowerking), Regionale Landschappen en bosgroepen